

УДК 811.161.2'367

DOI <https://doi.org/10.32782/2412-933X/2025-XXIV-21>

РИТОРИЧНІ ЗАПИТАННЯ В ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ ДМИТРА ЗАГУЛА: ЕКСПРЕСИВНІСТЬ ТА ІНТЕНЦІЙНІСТЬ

Шабат-Савка Світлана

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри сучасної української мови
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
ORCID ID: 0000-0002-2658-5567

Савка Олександр

магістр
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
ORCID ID: 0009-0006-5756-6007

У статті проаналізовано риторичні запитання як універсальні мовні одиниці, що мають диференційні ознаки питального речення, проте виражають емоційно-експресивне ствердження/заперечення; як синтаксичні експресеми, асиметрична будова яких сприяє посиленню естетичного ефекту поетичного дискурсу, увиразненню інтенційно-сміслової домінан-ти висловлення, індивідуалізації письменницького мовостилю, створенню експресивності, сугестивності та вишуканості українського мовлення.

У контексті мовотворчості Дмитра Загула виокремлено три моделі риторичних кон-струкцій (риторичне запитання – емоційно забарвлене ствердження; риторичне запитан-ня – емоційно забарвлене заперечення; власне-риторичне запитання), що вербалізують розлогий діапазон авторських інтенцій, експресивізують поетичний дискурс, конотують інтенсивність емоційності, виконують низку комунікативно-прагматичних функцій: акти-візують увагу адресата, спонукають його до роздумів і співпереживання, формують діало-гійність текстової комунікації, сприяють розкриттю психоментального стану автора чи ліричного героя, відіграють важливу роль у структуруванні художнього тексту. З опертям на багатий ілюстративний матеріал постульовано думку про те, що риторичні запитання слугують важливими маркерами поетичного ідіолекту Дмитра Загула, відображають його лінгвоментальність, світоглядні орієнтири та життєві настанови.

Ключові слова: риторичне запитання, синтаксична експресема, поетичний дискурс, інтенційність, діалогійність, автор, адресат, ідіолект, Дмитро Загул.

Shabat-Savka Svitlana

Doctor of Philology, Professor,
Head of the Department of Modern Ukrainian Language
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

Savka Oleksandr

Master Student
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

RHETORICAL QUESTIONS IN DMYTRO ZAGUL'S POETIC DISCOURSE: EXPRESSIVENESS AND INTENTIONALITY

The article examines rhetorical questions viewed from the various standpoints: as universal linguistic units that differentiate from an interrogative sentence, but express an emotionally expressive affirmation/denial; as syntactic expresseemes, the asymmetrical structure of which contributes to the enhancement of the aesthetic effect of poetic discourse, the expression of the intentional-semantic dominant of the statement, the individualization of the writer's style, the creation of expressiveness, suggestiveness and sophistication of Ukrainian speech.

Following the framework of Dmytro Zagul's speech creation, this study distinguishes three models of rhetorical constructions, in particular: rhetorical questions serving as emotionally charged affirmations; rhetorical questions functioning as emotionally charged negations; rhetorical questions that encapsulate a broad spectrum of the author's intentions, contributing to the expressiveness and emotional intensity of the poetic text. These rhetorical devices fulfill various communicative and pragmatic roles, such as activating the addressee's attention, encouraging them to reflect and empathize, forming the dialogicity and emotionality of text communication, contributing to the expression of the author's or the lyrical hero's psycho-emotional state, and playing an important role in structuring the literary text. Through extensive illustrative examples, the article posits that rhetorical questions are pivotal markers of Zagul's poetic idiolect, reflecting his linguistic mindset, worldview, and philosophical orientations.

Key words: rhetorical question, syntactic expressema, poetic discourse, intentionality, dialogicity, author's voice, addressee, idiolect, Dmytro Zagul.

Вступ. Сучасна українська лінгвістика, антропозорієнтована за своєю суттю, скерована на всебічний аналіз мовних одиниць з оперттям на їхній комунікативно-інтенційний потенціал, соціокультурні та психологічні аспекти функціонування, спроєктована на вивчення письменницького ідіолекту й тих унікальних мовних особливостей, що індивідуалізують творчу майстерність автора в моделюванні текстової комунікації, в лінгвалізації етнокультури та національного коду українців. Предмет аналізу виформовують різнорівневі мовні одиниці, загальноприйняті та індивідуально-авторські, узувальні та okazіональні, утім, потребують аналізу синтаксичні одиниці, яким властива фігуральність, особлива стилістика використання та афористичність. Йдеться про синтаксичні експресеми, що їх використовують автори у своїх художніх текстах для створення експресивності, сугестивності та вишуканості українського мовлення.

Поетичний текст, в якому «найбільш повно окреслюється власне-авторська стилістика, простежується основний/неосновний шлях осмислення пізнаного, встановлюються закономірності насичення речення інформацією» [6, с. 493], слугує релевантним дискурсивним простором, в якому функціують фігурально-риторичні конструкції як лінгвокреативні індивідуально-авторські засоби. Архітектоніка вірша надає цим конструкціям емоційно-експресивного забарвлення, що виявляється в передаванні змісту, в реалізації інтенційності, в експлікації та пізнанні авторського мовомислення в тексті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Конструкції експресивного синтаксису вивчають у функційній кореляції з мовними одиницями, що перебувають у стані «синтаксичного спокою», тобто не вирізняються виразною емоційністю чи стилістичним маркуванням. На відміну від таких нейтральних загальноприйнятих конструкцій, синтаксичні експресеми (риторичні запитання, звертання, оклики, повтори, антитези, паралелізми, градації, апосіопези тощо) мають розлогий комунікативно-прагматичний потенціал, викликають емоційну реакцію адресата, активізують сприйняття тексту, вербалізують інтенції мовця.

Як зауважує С. Єрмоленко, фігуральні одиниці підсилюють «логічний та емоційний зміст висловленого», слугують «засобом суб'єктивного вираження мови» [5, с. 156] і належать до мовних універсалій, адже їх використання в процесі комунікації зумовлене мовленнєвими потребами комунікації – прагненням не лише передати інформацію, а й вплинути на співрозмовника, створити емоційність, оприятити інтенційно-сміслові доміанти висловлення.

Риторичне запитання як універсальний тип синтаксичних одиниць поєднує у своїй структурі ознаки питальних і розповідних речень, реалізуючи асиметричні відношення – невідповідність між граматичною формою та ілюктивною функцією. Зокрема, воно має зовнішню форму питального речення, проте виражає семантику повідомлення – ствердження або заперечення, характерну для розповідних висловлень. У традиційній лінгвістичній парадигмі подібні конструкції вналежнюють до сфери питальності й класифікують як питальні речення в невластивій функції або ж витлумачують як псевдозапитання, квазі-питання, що виконують не інформаційно-запитальну, а експресивно-комунікативну роль (І. Безпечний, І. Вихованець, С. Єрмоленко, О. Гурко, А. Загнітко, В. Калашник, Н. Кондраченко, М. Степаненко, С. Шабат-Савка та ін.).

Деякі дослідники аналізують особливості синтаксичної природи риторичних запитань, акцентуючи на тому, що «риторичне питання – це справді ствердження, висловлене лише в піднесеній питальній формі. А що таке питання не потребує відповіді, то воно вдаване, хоч його експресивна сила базується саме на властивій питальним реченням інтонації очікування відповіді, що мусить привернути увагу слухача» [1, с. 109]. Водночас у структурі такого запитання реалізуються два смислові пласти: формальна ознака питальності та змістова функція повідомлення. Ці співвідносні значення можна інтерпретувати як метафоричні (І. Гальперін, М. Смілтена), а отже, риторичне запитання – різновид граматичної метафори.

Фігурально-риторичні конструкції – яскраві маркери створення віртуальної діалогічності. Як зазначає З. Франко, риторичне запитання використовують як «засіб передачі діалогу з уявним співрозмовником. Запитання адресатові не розраховане на відповідь, бо відповідь або неможлива чи зайва, або вона вміщена чи смислово конденсована в самому запитанні. Риторичне питання призначене викликати експресію, ілюзію розмови, діалогу, що начебто відбувається в присутності читача і за його участю» [10, с. 512–513].

Уживання риторичних конструкцій забезпечує тексту виразність, емоційність, переконливість, оскільки це, на думку І. Безпечного, «особливі стилістичні звороти, що посилюють емоційність, виразність, впливовість художньої мови», «виражають почуття туги, подиву, болю, гніву, непевності, обурення, сумніву, ненависти, вагання тощо» [1, с. 109–110]. Аналізуючи стилістичні функції риторичних запитань, дослідники зазначають, що в поетичному тексті ці конструкції слугують не лише засобом активізації уваги адресата, а й інструментом емоційної інтенсифікації висловлення. Вони сприяють підсиленню естетичного ефекту, виясненню художніх образів, збагаченню мовлення тропеїчними елементами, формуванню загального емоційно-образного тла поетичного дискурсу. Риторичні запитання «функціонують як досить витончені засоби вираження чи підкреслення окремих місць» [4, с. 374], вони «пов'язані зі створенням образно-змістового та естетичного ефекту комунікації, з репрезентацією сфери прекрасного в текстовій комунікації» [12, с. 170–171]. Їх кваліфікують як засоби «оздоблення тексту» [8, с. 307], мовної «орнаментальності – перифрастичності та фігуральності» [3, с. 455], як «прикрасу мовлення» [2, с. 196], «маркери інтенцій естетичності» [12, с. 286].

Визначення раніше не розв'язаних частин загальної проблеми. У сучасній антропоцентричній лінгвістиці, яка тяжіє до індивідуалізації стилю та пошуку нових способів впливу на адресата мовлення, вивчення фігурально-риторичних конструкцій набуває особливої актуальності саме з оперттям на письменницький мовостиль, на виокремлення тих мовних засобів, що мають особливу будову та внутрішню експресію. Такий підхід має безпосереднє відношення до мовотворчості Дмитра Загула – українського письменника, відомого культурно-громадського діяча Буковини, мовостиль якого вирізняється глибокою афористичністю, метафорично-образним світобаченням, вишуканістю мовностилістичних засобів, зокрема і риторичних запитань, проте з огляду на спорадичні дослідження його творчості ще потребує глибоких напрацювань. Отож усебічне наукове осмислення риторичних конструкцій не лише збагатить розуміння мовної особистості Дмитра Загула, а й зробить вагомий внесок у розвиток української лінгвістичної та літературознавчої науки загалом.

Мета статті – дослідити риторичні запитання як ідіолектні маркери поетичного мовостилу Дмитра Загула, визначити типові моделі їх функціонування та схарактеризувати комунікативно-інтенційний обшир, окреслити експресивно виражальний потенціал фігурально-риторичних конструкцій як мовно-естетичних засобів вербалізації емоційності та сугестивності в поетичному дискурсі.

Методи та методики дослідження. Методологічну базу дослідження риторичних запитань у мовотворчості Дмитра Загула формує комплексний підхід, що охоплює кілька взаємопов'язаних методів. Зокрема, описовий метод застосовано для відбору та систематизації фактичного матеріалу; контекстуально-інтерпретаційний підхід дав змогу розкрити комунікативно-інтенційний діапазон значень фігурально-риторичних конструкцій з оперттям на авторські інтенції; за допомогою компонентного аналізу визначено особливості вербалізації емоційно-експресивного ствердження і заперечення в риторичних запитаннях; метод моделювання допоміг виокремити інтенційну домінанту риторичних запитань і представити їх типологічні моделі в мовостилі Дмитра Загула; лінгвостилістичний аналіз своєю чергою посприяв виявленню стилістичних функцій риторичних запитань у поезії Д. Загула та характеристиці їхньої ролі у вербалізації емоційності та сугестивності, у формуванні письменницького ідіолекту.

Результати та дискусії. Функціонування риторичних запитань як синтаксичних експресем, маркерів інтенцій естетичності, що «створюють образний, змістово-естетичний ефект спілкування, акцентують увагу на важливій інформації, репрезентують високий стиль мовлення, увиразнюють його вишуканість та образність» [12, с. 286], пов'язуємо передусім з поетичним дискурсом, із високим стилем вербалізації авторських задумів та намірів.

За нашими спостереженнями, риторичні запитання в контексті поетичного дискурсу Дмитра Загула формують три моделі залежно від інтенційності автора як основного суб'єкта текстової комунікації, його прагнення сугестувати ту або ту думку, активізувати увагу адресата, употужнити смисловий центр або кульмінаційний момент тексту. Це зокрема:

- «риторичне запитання – емоційно забарвлене ствердження;
- риторичне запитання – емоційно забарвлене заперечення;
- власне-риторичне запитання» [12, с. 174].

Кожна з моделей має певну мету: риторичне запитання як емоційно забарвлене ствердження вияскравлює якусь думку, факт, подію, підсилює їх значущість (*Хіба ж не сонце – серце моє? Душа – прозора глибінь?* [7, с. 98]; *Як же можна його не любити?* [7, с. 178]); риторичне запитання як емоційно-оцінне заперечення створює простір для роздумів, для переосмислення тих або тих ідей, формуючи категоричне судження (*Хто знає, чи душа людини злітає до небес, а дух німої художини під землю сходить десь?* [7, с. 190]; *Хто*

подасть голові моїй воду і очам моїм сліз джерело? [7, с. 181]); власне-риторичні запитання спонукають до глибшого осмислення теми, сприяють залученню адресата до процесу інтерпретацій та роздумів (*Ще не одна країна стогне волом у ярмі: коли надійде зміна? Чи швидко той час борні?* [7, с. 78]).

У мовотворчості Дмитра Загула фігурально-риторичні конструкції вербалізують авторські інтенції, виконують низку комунікативно-прагматичних функцій: активізують увагу адресата, спонукають його до роздумів і співпереживання, формують емоційне тло поетичного дискурсу, сприяють розкриттю внутрішнього стану автора чи ліричного героя, відіграють важливу роль в організації художнього тексту.

До присутніх маркерів риторичних запитань, що реалізують емоційно-експресивне ствердження, належить заперечна частка *не*, як-от: *Гриміли грози та бурі, плакав і хлипав дощ. Чи то ж не мої були сльози, як горло схоплював корч?* [7, с. 148]. У такому разі адресант поетичного мовлення не прагне отримати нову інформацію, а лише звертається до співрозмовника для того, аби передати свої думки, актуалізуючи категоричність судження, високий ступінь упевненості щодо повідомлюваного, емоційно забарвлюючи висловлення.

Використання питальної форми надає висловленню стверджувального змісту з яскраво вираженим емоційно-експресивним забарвленням. Попри те, що частка *не* – маркер заперечної модальності, синтаксична конструкція за умови відповідної інтонації та контексту вербалізує інтенції ствердження, констатування тієї або тієї інформації, фігурально виокремлює важливі аспекти дійсності, реальні чи ірреальні факти. Напр.: *О моя остання світла мріє, хто розтопить думи крижані? Як не ти, то хто ж його зогріє, буде сонцем бідному мені?* [7, с. 147]. Загалом такі риторичні запитання посилюють емоційне навантаження вірша, створюють простір для рефлексії та філософських розмірковувань.

Риторичні запитання, що реалізують емоційно забарвлене заперечення, слугують яскравим маркером мовостилію Дмитра Загула. Автор свідомо їх використовує, конотуючи спектр різноманітних емоцій, формуючи ритмічність поетичного тексту, його естетику та образність, передаючи екзистенційні роздуми, особистісні почуття й переживання, моральні оцінки та емоційні імпульси ліричного суб'єкта. Пор.: *Хай вічним порохом припаде, що вже не вернеться вівік! Навіщо знову викликати пісні, проспівані торік?* [7, с. 67]; *Яка користь для чоловіка з його турбот і мук? Скорботні дні його од віка, даремна праця рук* [7, с. 188].

На основі функційної транспозиції та кореферентності риторичні запитання легко співвідносяться з розповідними реченнями (питальні компоненти корелюють із відповідними заперечними словами: хто – ніхто, чим – нічим, де – ніде, коли – ніколи тощо). Власне, це особливість синтаксичних експресем, що реалізують емоційно-оцінне заперечення і функціують як маркер синтаксичної гнучкості у вираженні думок та інтенцій автора.

Напр.:

- **хто – ніхто...**: *А хто розкаже? Хто розповість про все, що в душі наболіло?* [7, с. 95];
- **кому – нікому не...**: *Кому свій смуток передам? Кому його повірю? А там, на рідному Підгір'ю, хто допоможе братам?* [7, с. 90];
- **чим – нічим не...**: *Чим ми, бідні, винуваті, що гризе нас вічний біль? Голод, холод в наші хаті, а по стінах бруд і цвіль?!* [7, с. 32];
- **що – нічого...**: *Що мені доля, та мачуха люта? Я своїй долі творець! Що мені горе, недоля, отрута? Всьому наступить кінець!* [7, с. 37];
- **яка – ніяка...**: *Яка користь для чоловіка, що так працює він, як всі діла його од віка криває тлін руїн?* [7, с. 183].

Зміна інтонації або перебудова речення не впливає на зміст, однак відсутній той високий рівень експресії, що його передають риторичні запитання, напр.: *Кому ж тепер твоя лірична*

сповідь? (Нікому ж не потрібна твоя лірична сповідь) *До кого ж цей такий нестримний спів?* (Ні до кого ж не лине такий нестримний спів) *Коли навколо вир, коли навколо сповідь, що затопила просторинь степів* [7, с. 138].

Власне-риторичні запитання реалізують структурувально-сміслову функцію, що виявляється в організації тексту, у виокремленні його інтенційно-сміслові домінанті. Такі питально-риторичні конструкції постають як результат філософських роздумів, моральних оцінок та рефлексій. Пор.: *Коли ж нещасна сторона на волі розцвіте?* [7, с. 158]; *Звідки в вас ті жалі! Звідки той мотив? Вам одкриті далі неймовірних див* [7, с. 152]. По суті, вони виконують роль змістових центрів, навколо яких вибудовується подальший текст, створюється фокус уваги для адресата. Якщо риторичні запитання попередніх моделей слугують засобом емоційного впливу на адресата, виражаючи емоційно забарвлені твердження чи заперечення, то власне-риторичні конструкції структурно організовують мовлення, розширюючи простір для філософських роздумів та інтерпретацій. Пор.: *Де те горе, що приснилось? Де неволя, де той страх? Я не бачив їх, не знаю!* [7, с. 36]; *Гей! Та доки сумувати? Доки сліз потоком лить? Геть же, смутку, з мої хати! Я веселим хочу жити!* [7, с. 44].

Нанизування питальних компонентів значно підсилює емоційність поетичного дискурсу, його сугестивність, переконливість і риторичну силу аргументації, напр.: *Коли ж для тебе заграють дзвони, народе? Коли замовкнуть твої прокльони й незгоди? Коли ласкаво на наші рани те сонце крізь чорні хмари хоч раз прогляне в віконце?* [7, с. 46]; *Де сурма уст твоїх, пророче? Де голос велетнів-громів?* [7, с. 181]; *Куди ж той сум подіти? До кого понести: Ми наймитів тих діти, тих наймичок брати* [7, с. 128]. Такий нетривіальний стилістичний прийом створює емоційну напругу, здійснює інтонаційний вплив на адресата мовлення. Водночас, як зауважує Н. Кондратенко, «надмірна фрагментація речення на кілька питальних висловлень зумовлена комунікативною актуалізацією змісту» [9, с. 249].

Експресивно-інтенційний діапазон власне-риторичних запитань вербалізують питальні компоненти, які виражають обставинну семантику (причини, мети, часу, місця). Утім, такі синтаксичні експресеми лише вияскравлюють інтенційні домінанті й не вимагають безпосередньої відповіді. Уявна псевдокомунікація створює ілюзію спілкування, віртуальну комунікацію. Напр.: *Роз'ясніть, таємні зорі, тайну чорну наших днів, Чом в неказаному горі божий світ закам'янів? Нащо, нащо нас создала всемогучого рука, Коли долі не дала, тільки слабість до гріха? Доки будемо блукати серед темряви і тьми? Розкажіть! Вам легше знати все, чого не знаєм ми* [7, с. 53].

Спектр власне-риторичних запитань доповнюють синтаксичні конструкції з маркерами питальності, зокрема з різними частками:

– частка **чи** в риторичному запитанні виражає сумнів або внутрішню невпевненість, віддзеркалює стан душевного розладу ліричного героя, його намір отримати відповідь: *Отчизно моя дорога, мріє великої туги! Чи колись моя трудна нога до тебе вернеться вдруге?* [7, с. 133]. Риторичні запитання з часткою **чи** сприяють створенню особливої атмосфери невизначеності й багатозначності, дають змогу читачеві відчувати напругу між можливим і неможливим, між надією і відчаєм, між очікуванням відповіді та її відсутністю. Пор.: *Я спитав, чи ти кохала, чи пізнала вже любов? Чи щовечора зітхала після зустрічей, розмов?* [7, с. 63];

– частка **хіба** виконує важливу модально-емоційну функцію, виражає сумнів або здивування, акцентує на єдиній логічній відповіді, яка вже є очевидною для мовця й адресата. Такі риторичні запитання мають на меті переконати, підкреслити очевидне чи викликати співчуття/реакцію адресата, пор.: *Ти покинув братів, ти забув сестер, проміняв їх на вільні простори... Хіба ж серце твоє не боліє тепер? Воно вбоге ж і хворе* [7, с. 134];

– частка **невже** в риторичних запитаннях виражає подив, недовіру, сумнів, підсилює емоційну напругу текстової комунікації, виражає внутрішній конфлікт мовця (його здивування, обурення, смуток), підводить до однозначної інтерпретації, хоч формально це питальна форма, як-от: *І невже ж це правда, що напередодні вічної руїни, повного кінця, освітило сонце на краю безодні променем надії змучені серця?* [7, с. 73].

Розлогий спектр психоемоційних вражень та переживань автора, його розмірковування та настанови вербалізовано в риторичних запитаннях, у складі яких функціують опоетизовані звертання (до явищ природи, чуттєвої та матеріальної сутності людини), що «створюють метафорично-образну атмосферу людської комунікації, репрезентують високий стиль мовлення, демонструють красу й барви української мови» [11, с. 87]: *Скажи ж мені, весно, чим напоїла ти, чим отруїла ти нерви мої?* [7, с. 143]; **Вухре, радісний вімре!** *То ж ти в навалньому зрості звалив стародавній лад. Хто запрохав тебе в гості до наших трухлявих хат? Хто в щиросердному тості випив до тебе «віват»?* [7, с. 77]; *Чого ж це ти прагнеш, вечірня думо моя?* [7, с. 118]; *А ви, мої далекі друзі – до кого ви? Про віщо ви? Чи мовчки гнетесь, як у плузі ті буковинські воли?* [7, с. 90]. Апелятивна функція риторичних запитань такого зразка виявляється у спланованій сугесії на адресата мовлення, в інтимізуванні поетичної комунікації, окресленні її морально-етичного обшину.

Власне-риторичні запитання створюють діалогічну ситуацію «запитання – відповідь», що відображає процес автокомунікації: *Як знову настане осінь, куди я подіну свій сум? З ким же ділити я буду райдугу світлих дум?* [7, с. 149]; *З ким я почну коротати похмурі осінні дні?* [7, с. 149]; *Моїх вражінь вчорашні свідки хильцем майнули за поріг... Не буду ждати їх. Бо звідки? З яких країн, з яких доріг?* [7, с. 100]. Наведені питальні конструкції виконують функцію внутрішнього монологу, в якому ліричний герой звертається до самого себе, розмірковуючи не лише над філософськими чи суспільно значущими темами, а й над особистими, інтимними питаннями.

Риторичні запитання Дмитра Загула – це конструкції зверненого мовлення, що формують діалогічні моделі, які відтворюють природність та невимушеність людської комунікації, пор.: *Ти звідки, пісенько весела, до мене пташкою прийшла? – Перелітала рідні села. Твоє коханнячко знайшла* [7, с. 66]; – *Розкажи мені, сивий діду, про свої парубоцькі дні, чи ганяв ти по білому світу, як ось довелося мені? – Розповів би тобі, юначе, та чи ти зрозумієш мене? Ти не знаєш, як вороном кряче старече життя сумне* [7, с. 115–116].

Сугестивна функція риторичних конструкцій виявляється в потенційній можливості автора як основного суб'єкта комунікації впливати на адресата мовлення, навіювати йому свої емоції та думки, створювати особливий ілюзорний світ діалогічного спілкування. Вербалізовані субстанції комунікації стають настільки яскравими й переконливими, що викликають відчуття зорового сприйняття та чіткої візуалізації, пор.: *Не збагнути, туго, чого ти прийшла? Чого тобі знову од мене?* [7, с. 140]; *Такі ж убогі ви і прості, сумні, покошені поля! Чого ж до вас прибула в гості душа зажурена моя?* [7, с. 113].

Комунікативна стратегія фігурально-риторичної комунікації виявляється у філософських узагальненнях, в окрушинах, максимах, сентенціях – у висловленнях, де автор або узагальнений адресат підсумовує колективний чи особистий життєвий досвід, напр.: *Гей, що мені тамки князі і престоли? Їх час в порошину оберне...* [7, с. 37]; *Що варт те золото в коморі і мудрості мої, як разом з друзями, о горе! – згнию і я в землі! Нащо ж було тоді трудитись, садити, будувати і тої мудрості учитись? – щоб з дурнями вмирати? Хоч мудрість – сонцем нам сіяє, а дурості, мов тьма, – а все ж однаково вмира? І виїмку нема* [7, с. 187].

За допомогою таких риторичних контекстів адресант поетичного дискурсу фокусує увагу на важливій філософській істині, розмірковує над сенсом буття, віддзеркалює соціально значущі моделі людської поведінки.

Експресивність фігурально-риторичних конструкцій посилюють і розділові знаки. Найчастіше в такому разі використовують знак питання. Однак у поетичному дискурсі, емоційно забарвленому й естетичному довершеному континуумі вербалізації комунікативних інтенцій, Д. Загул для посилення експресії часто вдається до поєднання розділових знаків. Зокрема, йдеться про комбінацію знака питання і знака оклику. Подвійні розділові знаки як інструмент увиразнення мовлення сигналізують про високу емоційну напругу, здивування, обурення, іронію або захоплення. Пор.: *Що вам границі-кордони?! Що вам ріки й моря?! Вільні птиці червоні, під вами вільна земля!* [7, с. 89]. *Весно, облудна mano! Що ж це ти робиш із нами?!* [7, с. 111]. За нашими спостереженнями, поєднання питальності й окличності, зміна ритму й тембру мовлення – чинники, що експресивізують поетичну комунікацію, слугують потужними маркерами сугестивності – спланованого впливу автора на адресата мовлення для передавання певної ідеї чи актуалізації важливого змісту. Крім того, такі висловлення мають афористичний характер, вони легко запам'ятовуються, набувають ритмічної завершеності та стилістичної виразності в тексті.

Висновки. Риторичні запитання – присутні синтаксичні маркери поетичного дискурсу Дмитра Загула, що віддзеркалюють його світогляд, життєві пріоритети, психоемоційні роздуми, аксіологічні настанови, вербалізують низку комунікативно-прагматичних функцій: активізують і загострюють увагу адресата на важливій інформації; спонукають його до роздумів, рефлексій та співпереживання; констатують або заперечують екзистенцію людського буття, його реальний/ірреальний вимір; оприявнюють психоемоційний стан людини, її внутрішній комфорт чи дискомфорт; формують діалогічність як текстову категорію, відіграють важливу роль в організації поетичного дискурсу. У контексті мовотворчості Д. Загула вони реалізуються в трьох моделях (риторичні запитання – емоційно-експресивні ствердження; риторичні запитання – емоційно-експресивні заперечення; власне-риторичні запитання) і відображають розлогий спектр авторських інтенцій, употужнюють емоційність і сугестивність поетичної комунікації, вияскравлюючи її афористичність і забезпечуючи естетичний супровід.

Риторичні запитання не тільки індивідуалізують письменницький ідіолект, а й заторкують процес мовомислення елітарної творчої особистості, маркують національний світогляд та лінгвоментальність мовця як репрезентанта української етнокультури. Такий лінгвокультурологічний контекст вивчення фігурально-риторичних конструкцій слугує предметом наших подальших наукових студій.

Література:

1. Безпечний І. Теорія літератури. Торонто : Молода Україна, 1984. 304 с.
2. Білецький А.О. Про мову і мовознавство : навч. посібник для студентів філол. спец. вищ. навч. закладів. Київ : «АртЕк», 1997. 224 с.
3. Булаховський Л.А. Виникнення і розвиток літературних мов. Вибрані праці : у 5 т. Київ : Наукова думка, 1975. Т. : Загальне мовознавство. С. 321–470.
4. Ващенко В.С. Стилістичний синтаксис. *Сучасна українська літературна мова: Стилістика* / за ред. І.К. Білодіда. Київ : Наук. думка, 1973. С. 339–464.
5. Єрмоленко С.Я. Експресивність. *Українська мова: енциклопедія* / редкол.: В.М. Русанівський та ін. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 2000. С. 156–157.
6. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови: Синтаксис : монографія. Донецьк : ДонНУ, 2001. 662 с.

7. Загул Д.Ю. Поезії / упоряд., вступ. ст. і прим. С.В. Далавурака та В.М. Лесина. Київ : Рад. письменник, 1990. 326 с.
8. Калашник В.С. Людина та образ у світі мови: вибрані статті. Харків : ХНУ ім. В. Каразіна, 2011. 368 с.
9. Кондратенко Н.В. Синтаксис українського модерністського і постмодерністського художнього дискурсу : монографія. Київ : Видавничий дім Дмитра Бурого, 2012. 328 с.
10. Франко З.Т. Риторичне питання. *Українська мова. Енциклопедія* / редкол.: В.М. Русанівський Київ : «Укр. енцикл.», 2000. С. 512–513.
11. Шабат-Савка С.Т. Риторичні звертання як маркери поетичного ідіолекту Дмитра Загула. *Вчені записки Таверійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2025. Том 36 (75). № 1. С. 82–88.
12. Шабат-Савка С.Т. Українськомовний питальний дискурс : монографія. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2019. 332 с.

References:

1. Bezpechnyi, I. (1984). *Teoriia literatury* [Theory of literature]. Moloda Ukraina. [in Ukrainian].
2. Biletskyi, A. O. (1997). *Pro movu i movoznavstvo: navchalnyi posibnyk dlia studentiv filolohichnykh spetsialnostei vyshchych navchalnykh zakladiv* [On language and linguistics: A textbook for students of philological specialties of higher educational institutions]. Artek. [in Ukrainian].
3. Bulakhovskiy, L. A. (1975). *Vynyknennia i rozvytok literaturnykh mov*. In *Vybrani pratsi: u 5 t. T. 1: Zahalne movoznavstvo* [Selected works: in 5 volumes. Vol. 1: General linguistics] (pp. 321–470). Naukova dumka. [in Ukrainian].
4. Vashchenko, V. S. (1973). *Stylistychnyi syntaksys*. In I. K. Bilodid (Ed.), *Suchasna ukrainska literaturna mova: Stylistyka* [Modern Ukrainian literary language: Stylistics] (pp. 339–464). Naukova dumka. [in Ukrainian].
5. Yermolenko, S. Ya. (2000). *Ekspresyvnist'*. In V. M. Rusanivskiy & O. O. Taranenko (Eds.), *Ukrainska mova: Entsyklopediia* [Ukrainian language: Encyclopedia] (pp. 156–157). *Ukrainska entsyklopediia im. M. P. Bazhana*. [in Ukrainian].
6. Zahnitko, A. P. (2001). *Teoretychna hramatyka ukrainskoi movy: Syntaksys: monohrafiia* [Theoretical grammar of the Ukrainian language: Syntax: Monograph]. DonNU. [in Ukrainian].
7. Zagul, D. Yu. (1990). *Poezii* [Poems] (S. V. Dalavurak & V. M. Lesyn, Eds.). *Radianskyi pysmennyk*. [in Ukrainian].
8. Kalashnyk, V. S. (2011). *Liudyna ta obraz u sviti movy: Vybrani statti* [The person and the image in the world of language: Selected articles]. KhNU im. V. Karazina. [in Ukrainian].
9. Kondratenko, N. V. (2012). *Syntaksys ukrainskoho modernistskoho i postmodernistskoho khudozhnogo dyskursu: Monohrafiia* [Syntax of Ukrainian modernist and postmodernist artistic discourse: Monograph]. *Vydavnychiy dim Dmytra Buraho*. [in Ukrainian].
10. Franko, Z. T. (2000). *Rytorychne pytannia*. In V. M. Rusanivskiy & O. O. Taranenko (Eds.), *Ukrainska mova: Entsyklopediia* [Ukrainian language: Encyclopedia] (pp. 512–513). *Ukrainska entsyklopediia*. [in Ukrainian].
11. Shabat-Savka, S. T. (2025). *Rytorychni zvertannia yak markery poetychnoho idiolektu Dmytra Zahula. Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Filolohiia. Zhurnalistyka – Scientific Notes of the V. I. Vernadsky Tavrida National University. Series: Philology. Journalism*, 36(75)(1), 82–88. [in Ukrainian].
12. Shabat-Savka, S. T. (2019). *Ukrainskomovnyi pytalnyi dyskurs: Monohrafiia* [Ukrainian-language interrogative discourse: Monograph]. Chernivtsi National University. [in Ukrainian].